

VERRASSENDE INZICHTEN OVER ONZE CULTUUR

Dit boek is een voorstel om anders over onze cultuur in de afgelopen anderhalve eeuw te gaan denken. Niet meer met zo veel exclusieve aandacht voor het intellectuele en het kunstzinnige. We hebben een cultuurgeschiedenis nodig die beter aansluit bij de huidige complexe en onoverzichtelijke cultuur. Een geschiedenis (...) met een opvatting waarin cultuur breed wordt opgevat, een geschiedenis van de massacultuur.' De opening van Auke van der Wouds nieuwste boek, *De nieuwe mens*, laat aan duidelijkheid niets te wensen over. Hij leidt het boek verder in met de stelling dat de

waarden en normen in de late negentiende eeuw fundamenteel veranderden. De oude beschaving werd weggevaagd, of beter, aan de buitenkant bewonderd, als 'versierde scalps'. 'De nieuwe cultuur is materialistisch. Het fysieke heeft prioriteit boven het geestelijke, het materiele staat boven het ideële', stelt Van der Woud. 'Het is een kenmerk van de nieuwe cultuur dat ze zich voor alles openstelt, ze kan alles in zich opnemen. Ze is grenzeloos, vormloos, want vrijheid is haar heilige principe.' En tegelijkertijd weet Van der Woud hoe weinig hij weet van de cultuur buiten de grote steden. Kennis van leef- en denkwijzen van miljoenen Nederlandse plattelanders rond 1900 ontbreekt nagenoeg. Sinds de publicatie van zijn proefschrift *Het lege land* in 1987 trakteert de nu emeritus hoogleraar architectuur- en stedenbouwschiedenis (laatstelijk aan de RUG) ons om de paar jaar met nieuwe, verrassende inzichten. Van der Woud beschreef de ruimtelijke orde van Nederland in de eerste helft van de 19e eeuw (*Het lege land*), hoe het zicht op onze geschiedenis tussen 1750 en 1850 wijzigde (*De Bataafse hut*), ontmaskerde Berlage en Cuypers als de bouwhelden van de periode rond 1900 (*Waarheid en karakter* en *Sterrenstof*), beschreef de verstedelijking en verslapping van Nederland aan het einde van de 19e eeuw (*Koninkrijk vol sloppen*) en de gevolgen van nieuwe communicatie- en mobiliteitsnetwerken, die zouden leiden tot massacommunicatie en massamobiliteit (*Een nieuwe wereld*). Je vraagt je af wat hierna moet volgen: het nieuwe denken?

De nieuwe mens is het meest

persoonlijke boek van Van der Woud. Regelmatig gebruikt hij het 'ik-perspectief', vooral om te verwijzen naar wat hij eerder geponeerd heeft. En Van der Woud poneert heel wat. Vrijwel ieder van de veertig korte hoofdstukken wordt afgesloten met een heldere conclusie, die de hoofdstelling ondersteunt. Zo zijn etalages (met grote – spiegelende – ramen), modepaleizen, koffiepaleizen en Rotterdam voorbeelden van de nieuwe cultuur; op ambiance en het visuele gericht, waar niet alleen de oude elite een plek vond.

Van der Woud behandelt ook zaken die juist de belichaming van de oude cultuur konden zijn, zoals de schouwburg en het museum. Over het laatste: 'Pakhuis vol kunstwerken en oudheden – piramide van een oude beschaving. Gebalsemde waarden en normen eerbiedig bewaard, in eeuwige rust.' Na 200 bladzijden beschrijving van allerlei, zijn stelling ondersteunende, voorbeelden, tracht Van der Woud het beschrevene te doorgronden. Hij stelt grote vragen, citeert grote denkers (Nietzsche, Feuerbach, Simmel, Freud) en relateert het belang van de veelbeschreven idealisten (Walden). Dit deel leest als overdenkingen, als iets wat nog niet af is. Dat stoort niet, maar leest vooral als een belofte. Van der Woud zal er over een paar jaar vast nog verder op ingaan. *De nieuwe mens* is een zeer verzorgd uitgegeven boek, dat het hoogste aantal sterren kreeg van zowel de *Volkskrant* als de *NRC*-recensent. Inmiddels is het boek – net als *Koninkrijk vol sloppen* – terecht genomineerd voor de Libris Geschiedenis Prijs.

Ger Jan Onrust



DE NIEUWE MENS. DE CULTURELE REVOLUTIE IN NEDERLAND ROND 1900. Auke van der Woud (Prometheus-Bert Bakker, Amsterdam 2015), 352 blz., € 24,95